

অসম 9.3. MAR 1987

পৃষ্ঠা... 1. সাপ্তাহিক 3

সাপ্তাহিক বাংলা

আম এসএসসি প্রযোজনীয় নিষ্ঠায় দিল। অসমকে বিবর ইংরেজী। আজই নির্ধারিত হবে যবে বিপুল সংখ্যক পরীক্ষার্থীর ভাগ্য। এর পরে আছে আরও অনেক বিষয়। পাস-ফেলের জন্য তাদের ভূমিকা তুলনামূলকভাবে গোপ।

ইংরেজীটাই শিক্ষার্থীদের আতঙ্ক। ইংরেজী-মাধ্যমে বা ইংরেজী প্রধান প্রতিষ্ঠানের অথবা ইংরেজী-চৰার পরিবারের বিদ্যার্থীর অবশ্য ব্যাকিক্রম। গরিষ্ঠ ছাত্রদের জন্য ইংরেজী র্ণ্যত্বত ঘৰ। ইংরেজীর জন্য তাদের পাঠ্যকলের সর্বাধিক সময় বায় করে। অভিভাবকও অর্থ খরচ করেন ইংরেজীর সেবায় অকাতরে কিন্তু এর পরেও ইংরেজীকে বায় মানতে ব্যর্থ হয় বলে অনেকেই ভৱান্তব ঘটে।

এ কারণেই প্রৱো বছর ভৱে তো বটেই, ইংরেজী পরীক্ষার আগে পরীক্ষার্থীর মর্মবেদনা চৰমে পেঁচে। অদৃশ্যের জীলা-ফেলা তাকে কোথায় টেনে নেবে— এ ভাবনায় সে উৎকণ্ঠিত হয়ে থাকে। উল্লেগ আৱ অশান্তি তার উচুট চেপে ধৰে।

এমনিতেই আমদের ব্যবস্থা-পন্থৰ ক্ষেত্ৰ পৰীক্ষাকে তুলনা কৰা চলে রোগ-ব্যাক্তিৰ সঙ্গে। পৰীক্ষার্থী মাত্ৰই সংৰক্ষিত, ভীত। তাৰ সহজ স্বাভাৱিক উদাহৰণ নিৰ্বাপিত। আবার এও মনে হতে পাৱে পৰীক্ষার্থী বৃক্ষ অপৰাধী। পৰিৱেশৰ কড়াকড়ি ও অতি সত-কৰ্তা তাৰ মনকে সহজ থাকতে দেয় না। প্ৰশ্নপত্ৰ সম্পর্কে তাৰ মধ্যে দুমা ব'ধে অজন্ম আশঙ্কা। এ যেন এক ধৰনেৰ লটারি। জনৈশোলৰ মধ্যে পড়লে ভালো— নইলে সবই গেলো।....

এক অন্তৰ্ভুক্ত পৰিস্থিতি। কঢ়ি কেমল মনগুলোৰ কী সৰ্বনাশই না আমাৰা কৰাছি। শিক্ষার প্রৱো ব্যাপারটাই হওয়াৰ কথা আলন্দেৰ অৱ প্ৰেৰণ। স্বতঃকৰ্তৃত পৰীক্ষার্থী তথা পৰীক্ষার্থীৰ খোলামেলা ঘন তাদেৰ মহিষমুক্তেৰ সংশ্লিষ্টেৰ জন্য বড়বেশ প্ৰয়োজন। এই গুৰুত্ব প্ৰণ দিকটি অবহেলা কৰে আমাৰা অন্তিমৰ্জন পৰীক্ষার্থীদেৰ মধ্যে অ-কাৰণ ভীতিৰ সংষ্টৰ কৰাছি এবং পৰীক্ষার সময়ে তাদেৰ অপারেশনেৰ বোধী অথবা ফাঁসিৰ অসমীয়া দানিয়ে ছাড়াছি। ফলে পৰীক্ষার প্রতি সাধাৰণ ছাত্রমন এমন বৈৱী।

পৰীক্ষার আগে দুবু দুবু মন

পৰীক্ষা পথে প্ৰত্যাবৰ্ত্তন

দেয়া আগে—‘আলা, আমি যেন সুস্থ থাকি এ সময়টো। আমাৰ নিকটাত্তীয় বা পৰিবারেৰ কাৰণ যেন বিপদ না ঘটে। আমি যেন ভুলো থাকতে পাৰি আমাৰ আমি ও হেটা পৰিবেশ নিয়ে।’ ভগ্য যাদেৰ কৰণা কৰে, তাদেৰ শেষৰ রক্ষা হয়, পৰীক্ষা-পৰটা সমাধা হয়ে যাব—লইলে বিপদ ঘটে। একটি পেপোও বাদ গেলে সৰ্বস্বত্বত হতে হয়, হয়তো পৱেৱ বছৰ আৰু দেয়, হয়তো আৱ দিতে পাৱে না, জনাবেণ হারিঙে যায়। একটি পৰীক্ষার্থীৰ পৰীক্ষা দিতে না-পাৱৰ অথবা উত্তীৰ্ণ হওয়াৰ ব্যৰ্থতা অধিকাংশ ক্ষেত্ৰে প্রৱো পৰিবারেৰ বিপৰ্যয়ৰ ঘটিয়। একমণি পৰীক্ষার সময়ে বা আগে পৱে পৰীক্ষার্থীৰ সংশ্লিষ্ট সকলকেই নিৰাবুণ দুর্ভুবনয় কল কঠিতে হয়।

এতো অনিষ্টিত কি হওয়া উচিত অসলে: পৰীক্ষা তো হতে পৱতো মেধা-বাচাইয়েৰ অনন্দন মাধ্যম, এৱ মধ্যেই ঘটতে পৱতো স্তৰে সংশ্লিষ্ট উত্তৰণ। এ উত্তৰণ পৰীক্ষার্থীদেৰ হত একটি ক্ষীণ অংশেৰ জন্য নয়—যে হেথৰে আছে, সকলেৰ জন্য সকলেই এৱ মধ্যে উপকৃত হতে পাৰত। তা না হয়ে এমন হল কেন: পৰীক্ষা আশা-বাদ না হিচিয়ে নিৰাবুণ জৰু দেয় কেন—কেন পৰীক্ষা নিয়ে এতো অনিষ্টিত? পৰীক্ষা মেধা-বিকশেৰ প্রতিবন্ধক হলো কেন?

এ জিজ্ঞাসা আজকেৰ নয়। অনেকদিন ধৰে এ জাগছে মনু-ধৰে ঘনে, প্রতিকৰণ চাইছে সকলে প্ৰাপণে। কিন্তু হতে পাবেও হয় না—সুৱাহা বা সমাধান ঘৱে দিলগু কা লাভক শুধু কলেনাই কৱা যাব, ধৰা যাব না। অথচ এমন নয় যে এ সম্পৰ্কে কৱা হত আছে। সৰাই একথেগৈ চম—শিক্ষাদানেৰ ও লাভেৰ এবং শিক্ষার মান নিৰ্ধাৰণেৰ পথ ঘস্থ হোক। পৰীক্ষা অজ্ঞতা নিৰ্গয়েৰ কাঠি না হয়ে সুপৃত্তি প্রতিভা নিৰ্গয়েৰ মনদৰ্জ হোক। তবু দিনকে দিন পৰীক্ষা তথা পঠ পৰিস্থিতি জিজ্ঞাসা হয়ে উঠেছে—ছাত্র অভিভাবক কৰেই

শিক্ষককে বোৰা ভাৰতে বাধা হচ্ছেন।

একথা সকলেই স্বীকাৰ কৰবেন পালিত্যতা অৰ্জন সকলেৰ জন্য সম্ভব নয়। মনুষ মাত্ৰই অন্তৰ্ভুক্ত সম্ভবনাৰ আধাৰ। এ সম্ভবনা বৈচিত্ৰ্যমূলক অৰ্থাৎ সবাইই প্ৰতিভা একথাতে প্ৰাপ্তিৰ নয়। মেধা বৈচিত্ৰ্যৰ প্ৰতি শুধুমাত্ৰ হৈছে শিক্ষাসূচী ও শিক্ষালভেৰ পথও বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ তথা বহুমুখী হওয়া দৰকাৰ। এই দৰকাৰণ বিষয়ে উদা সৈন্যতা প্ৰকট বলেই মাধ্যমিক পৰীক্ষা শেষে নিৰ্দিষ্ট কিছু লাইনে যাওয়া ছাড়া যেমন উপলব্ধ নেই, তেমনি সেই নিৰ্ধাৰিত লাইনে না গেলে সম্ভৱে ‘শিক্ষিত’ বলে কলেক পাওয়াৰ জো নেই।

উচিত ছিল, শিক্ষা ও পৰীক্ষাৰ মধ্যমে সৃষ্টি প্ৰতিভা আৰু কৰ্ম কৰা। কে কতোটা ব্যৰ্থ ও অক্ষম, তাৰ তিলক পৱাতে বাস্ত না হয়ে কে কি বিষয়ে পৱসম তা নিৰ্গয়ে বৃত্তি হওয়া। তাহলে মাথা কৃতে পৱতো না টগবগে তাৰণু, অপচৰণ ঘটিতো না শৰ্কৃত উদামেৰ।

এসবই হতে পৱতো, হয়নি এখনও। অথচ এসব কলপনা নয়, প্ৰথমীয়াৰ অন্যত এৱকমই হচ্ছে। সেসব আত-উজ্জ্বল দেশে কৈশোৱ ও যৌবন আতঙ্কে ও অনিষ্টয়তায় বৃথা ধায় না, তাৰ মেধাই প্ৰতিষ্ঠিত কৰে তাৰে, এ মেধাই কেমও গৎ ব'ধা সংজ্ঞা নিৰ্দেশ কৰে দেয়া হয় না। একটি মনুষ সেইসব দেশে তাৰ মন অৱ মেধা নিয়ে তথকাথিত উচ্চ শিক্ষিত নয় বলে যে অপাংক্রেষ্ণ হয়ে যাব না। এসবও জানা তথা নতুন কিছু না। তবু কথা ওঠে, ওঠে প্ৰসংকৃত্যে। এ প্ৰসংকৃত মেধা অপচয়ে। এই অপচয়েৰ আজোজন কৱাছি আমাৰাই জেনে শুনে বুৱে আপন জন দিয়ে।

গত সাতই মার্চৰ খবৰ বলছে এসএসসিৰ পৰীক্ষা আজ থেকে শুৱে হচ্ছে। দেশেৰ চারটি শিক্ষা বৈড়ে প্ৰায় পোনৈ চৱ লক্ষ পৰীক্ষার্থী—পৰীক্ষা পৰটা হচ্ছে। আটই মার্চৰ কাগজে এই পৰীক্ষার্থীদেৰ অশৰ্মিকেৰে ছৰ্বি

হৈলা হচ্ছে। সেইসব ছৰ্বিতে নিবিষ্ট মনে লিখে চলেছে পৰীক্ষা—সংগৰামীয়া। তাৰ এই জৈবেৰ মন সুস্পষ্টভাৱে নিৰ্ধাৰিত কৰে চলেছে তাৰ পূজো জীবনেৰ মন—তাৰ পৰীক্ষার সংশ্লিষ্টতা তাকে জীবনেৰ সংশ্লিষ্টতা দেবে, এমন কথা কোথাৰ নেই কিন্তু তাৰ পৰীক্ষার ব্যৰ্থতা তাকে ব্যৰ্থ কৰবে সৰ্বোত্তম। এ বলা ধাৰ জোৱ দিয়েই।

কিন্তু এই পৰীক্ষায় যে পাইছে না লিখতে তাৰ কি বাৰ্তা? যে স্কুলে পৱানি শিক্ষক, ঘৰে পৱানি সাহায্যকাৰী, লাভ কৱেলি যে পড়াৰ অবকাশ, ঘাৰ ওপৰ দায়িত্ব ছিল, পাশাপাশি উপাজনেৰ, ঘাৰ মনে বহু বেদনা ঘৰ কৰে ফৰম প্ৰণালীৰ টাঙা পৰিশোধেৰ—তাৰ জন্য কোথাৰ সংশ্লিষ্টতা? জীবনেৰ নিষ্ঠৰতা তাকে কি দশন দান কৰবে? ক'ষ্টা হৰিৰ ক্ষমত কেন কমল তুলিতে.... ইত্যাদি ইত্যাদি: কষ্টে কষ্টে, ত্যগে মহত্ব—এসবই কি? প্ৰশ্ন জাগে, এই কষ্ট, এই মহত্বেৰ ফল লুটিব কাৰা? এই পৰীক্ষার মাধ্যমেই যাবা শীৰ্ষে পোঁচে দুধ-ভাত পাবে তাৱাই তো?

অবশ্যই। বৈষম্য সৃষ্টিতে পৰীক্ষার্থী (তথা শিক্ষাব্যবস্থাৰ) জড়ি নেই। দৃঢ় এই, এৱ অবসন্ন চাইছেন সকলেই, তবু এয় অবসন্ন হয় না, হচ্ছে না। কেন হওয়াৰ না, তা বোৰা ধৰ না।

এই অবসন্নেও মনে প্ৰশ্ন জাগে, তিন লক্ষ ছিষ্টি হজাৰেৰ অধিক পৰীক্ষার্থীদেৰ কলপন্ট হস্ততে পাৱবে বিজয়ৰ হাসি? তাদেৰ কতজনেৰ জন্য সে হাসি আমাৰা বৰান্দ কৰে রেখেছি? ফলফল’ প্ৰকল্পৰ দিনে পঞ্জিকাৰ পত্ৰিকায় শুধু উত্তীৰ্ণদেৰ কৃমিক নিষ্পত্তিৰ এবং প্ৰথম, দ্বিতীয় স্থান অধিকাৰীদেৰ সৰ্বিত্ব ঘৰ। যাবা পাব কৰবে না, তাৰ সংবাদ শতকৰা হিসাব দিয়ে হেড়ে দেয়া হবে।

তবু, আশা কৰতে সাধ হৱ। তবু কলপনা কৰতে লোভ হৱ আজকেৰ তৰুণ পৰীক্ষার্থীদেৰ বিপুল অংশ সফল হৈব। আৱ যাবা বিফলে যাবে, সে বিফলতাৰ সমায়ক বিবৰিত হৈবে। নতুন কৰে তাৰাও আলোৰ সন্ধান লভি কৰবে; আমদেৰ শুভ ইচছা, শুভ বৃদ্ধিৰ উদ্দেক কৰবেই কৰবে—সেই শুভ-ৰ স্পৰ্শে আমদেৰ শিক্ষার্থীদেৰ পথ পৰি কৰ্মা শুভ সন্দৰ হয়ে উঠবে।

দেৱমনে আৱা শাহেদ